

Predgovor v knjigi »Skladatelj Bojan Adamič v Albaniji«

Knjiga o velikem umetniku Bojanu Adamiču in do sedaj malo znanem obdobju, ki ga je preživel v Albaniji, je rezultat informacij zbranih z vseh vetrov, srečnih naključij in predanega dela številnih, ki spoštujejo in imajo radi njegovo delo.

V Sloveniji je Bojan Adamič znano ime, ki predstavlja, prvenstveno, enega izmed vrhuncev slovenskega in jugoslovanskega umetniškega ustvarjanja na področju glasbe v 20. stoletju. Sodim v generacijo, ki se ob omembi njegovega imena spomni številnih melodij, ki so plod njegovega posebnega talenta, ob marsikateri pa si požvižgam, ne da bi vedel, da je delo velikega mojstra.

»Bojan Adamič je bil po drugi svetovni vojni v Albaniji« je kratek stavek, ki mi ga je pred začetkom mojega mandata v Tirani leta 2019 navrgel tast, veleposlanik Ramadan Marmulaku, velik poznavalec in ljubitelj Albanije.

Stavek mojega tasta je bil povod, da sem nekega dne, v času omejitvenih ukrepov zaradi pandemije COVID-19, sedel za računalnik in pogledal kaj se najde z iskalno kombinacijo Bojan Adamič in Albanija. Rezultati so bili zanimivi, a razmeroma skromni. Poglavitno odkritje pa je bila spletna stran o njegovem življenju in delu, kjer je na kratko opisana tudi epizoda v Albaniji.

Za spletno stran skrbi njegova hči gospa Alenka Adamič, ki je takoj podprla idejo, da bi v sodelovanju z veleposlaništvom pomagala pripraviti dogodek o obdobju njenega očeta v Albaniji. Z gradivom, ki ga je skrbno ohranila, in podatki, ki mi jih je posredovala, je odprla pot do albanskih partnerjev pri projektu.

Albanska sodelavka na slovenskem veleposlaništvu, gospa Dasareta Mitro, velika ljubiteljica kulture, razgledana in dobro informirana, je kmalu našla pravo osebo. Prof. Vasil Tole, muzikolog in podpredsednik Albanske akademije znanosti, je z iskrenim zanimanjem prisluhnil zgodbi, ki je ni poznal. Adamičevo življenje, delo in ustvarjanje v povojni Tirani, njegova prizadevanja, pronicljiva opažanja in sodelovanje z albanskimi umetniki, med drugim prvo albansko skladateljico Doro Lekaj, so ga, kot sem opazil, globoko prevzeli. Nikoli ne bom pozabil njegovega izraza, ko sem mu predal kopijo zapisa skladbe »Sonatina«, ki jo je Adamič, kot je ročno označeno na robu, napisal leta 1947 v Tirani. Za izvedbo projekta smo uspeli pridobiti najboljšega možnega partnerja na albanski strani.

Rezultat je bil znanstveni seminar, 4. maja 2022, natančno petinsedemdeset let po Adamičevem prihodu v Tirano, v polni dvorani Albanske akademije znanosti. Fascinantna dejstva, predstavljena na tem dogodku, pa so manj kot dve leti kasneje vodila do izdaje te knjige.

Med naključji, ki sem jih omenil uvodoma, sta posebej zanimivi dve.

Med prvimi osebami, ki sem jih spoznal, ko sem prišel v Tirano je bil gospod Pleurat Himaduna. V enem izmed kasnejših pogovorov se je izkazalo, da je Bojana Adamiča osebno poznal in z njim sodeloval pri ustvarjanju filmov posnetih na Kosovu v sedemdesetih letih preteklega stoletja. Poleg tega je vedel za številne podrobnosti o Adamičevem glasbenem udejstvovanju po vrnitvi iz Albanije in njegovem sodelovanju s kosovskimi umetniki v času Jugoslavije. Zelo cenim, da je ta del Adamičevega življenja predstavil na našem znanstvenem seminarju.

Drugo takšno naključje je nehotena zamenjava kovčka na srečanju Evropske radiotelevizijske unije (EBU) v Novem Sadu, zaradi katere je kovček pomotoma končal v Tirani. Veleposlaništvo Slovenije v Tirani je poskrbelo, da je kovček prišel do lastnika, gospoda Borisa Berganta, enega izmed začetnikov slovenske televizije. Izkazalo se je, da gospod Bergant zelo dobro pozna Adamičevo napotitev v Albanijo in številne s tem povezane podrobnosti. O tem mu je pripovedoval g. Drago Košmrlj, prav tako začetnik slovenske televizije, ki je po drugi svetovni vojni služboval na jugoslovanskem veleposlaništvu v Tirani in ga Adamič omenja kot rojaka, ki mu je nudil podporo med bivanjem v Albaniji.

Izredno vesel sem, da nam je to posebno in zanimivo zgodbo uspelo razkriti širši javnosti in jo ohraniti za prihodnje generacije.

Bojan Adamič sodi med najpomembnejše osebnosti, ki so tkale vezi med ljudmi na območju Slovenije in Albanije. Po pomenu in sledih, ki jih je pustil ga lahko postavimo ob bok albanskim plemiškim družinam, ki so se v srednjem veku naseljevale v Slovenski Istri in slovenskim jezikoslovcem, ki so v 19. in 20. stoletju preučevali albanski jezik in sooblikovali albansko slovnico kot je v rabi še danes.

Njegov prispevek k poglobljanju medčloveških odnosov in h gradnji mostov med narodi je v svojem nagovoru na znanstvenem seminarju izpostavila tudi namestnica ministrice za Evropo in zunanje zadeve Albanije, gospa Megi Fino.

Celoten projekt predstavlja uspeh diplomacije na področju kulturnega sodelovanja. Zbrani podatki in gradiva pričajo o skupni evropski preteklosti in tlakujejo pot v skupno prihodnost v Evropski uniji.

Zame osebno so prava dragocenost odlomki iz pisem, ki jih je Adamič pošiljal domov in v njih občuteno opisoval takratno življenje v Albaniji, ljudi, običaje in umetnost. Odkar sem jih prebral, na svojih poteh po tej državi drugače doživljam soočanja s posebnostmi in lepotami dežele ter njenih ljudi.

Zahvala za pripravo knjige gre na prvem mestu Ministrici za kulturo Albanije, gospe Elvi Margariti, ki je podala pobudo in podprla izdajo knjige.

Zasluge za obsežen, zanimiv in strokoven vpogled v Adamičevo obdobje v Albaniji, opremljen z bogatim gradivom, gredo muzikologoma prof. Vasilu Toleju in prof. Darji Koter ter umetnikovi hčerki, gospe Alenki Adamič.

Posebna zahvala gre direktorici Nacionalnega centra za knjige in branje, gospe Aldi Bardhyuli, ki je bila vključena v nastajanje knjige od vsega začetka, osebju veleposlaništva Slovenije v Tirani za koordinacijo in organizacijo vseh aktivnosti, veleposlaniku Slovenije v Beogradu, gospodu Damjanu Bergantu, in njegovim sodelavcem, ki jim je uspelo pridobiti edinstveno arhivsko gradivo ter gospodu Pleuratu Himaduni za vse informacije o sodelovanju Adamiča s kosovskimi umetniki, ki dajo misliti o vplivih bivanja v Albaniji na njegovo nadaljnje delo.

Hvaležen sem tudi ženi Renati Japelj Marmulaku in hčerki Idi Japelj, brez katerih moje intenzivno delo na tej navdihujoči zgodbi ne bi bilo možno.

Nenazadnje pa si zahvalo še zlasti zasluži gospod Nikollë Berishaj, ki je v albanski jezik prevedel dokumentacijo in z občutkom prenesel Adamičeve izbrane, iskrive in zanimive opise.

Peter Japelj

Veleposlanik Republike Slovenije v Republiki Albaniji